

**РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ИЗМЕРЕНИЕ
НА ЗАКРИЛАТА НА МОРСКИТЕ ИНТЕРЕСИ
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ**

гл. ас д-р Ваня Христова Стаматова
Бургаски свободен университет

**DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL DIMENSION
OF THE PROTECTION OF THE MARITIME INTERESTS
OF THE EUROPEAN UNION**

Vanya Hristova Stamatova
Burgas Free University

***Abstract:** This report presents the international dimension of the protection of the EU’s maritime interests. The main challenges for its current and future development in the short term are analyzed. Some views on the possible development of European integration in maritime activities are presented.*

***Keywords:** European Union, maritime interests, Integrated maritime policy*

Европа е морски континент и неговите океани и морета, както и дълга брегова линия отдавна са сцена на значителни морски дейности, които продължават да допринасят значително в икономически, екологичен и социален аспект. Когато проследяваме развитието на международното измерение на закрилата на морските интереси на ЕС, следва да отбележим, че главна роля в този процес е отредена на Интегрираната морска политика (ИМП)¹.

Целта на ИМП е да насърчи устойчивото развитие, както на морската икономика в частност, така и на крайбрежните региони в по-широк смисъл, чрез подобряване на координацията между различните секторни политики и чрез разработване на различни правни актове и създаване на нормативна основа за осъществяване на морските дейности и отговори на бъдещите морските предизвикателства.

Важно е да се отбележи обаче, че за да бъде успешна ИМП, тя не може да бъде само европейска политика. Морските екосистеми и морските икономики излизат извън националните граници на държавите-членки на Общността. ЕС не е затворена система и ИМП не може да си позволи да пренебрегва това, което се случва извън границите на Европа. Много от най-неотложните предизвикателства, които изискват интегриран подход, не могат да бъдат разрешени ефективно, без да има солидно международно сътрудничество. Това е вярно, както за изрично глобалните предизвикателства, каквито са изменението на климата, загубата на биологично разнообразие, устойчивото използване на морските ресурси, лоялната конкуренция в корабните превози и в корабостроенето, и насърчаването на достойни условия за труд в тези

¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0575:FIN:EN:PDF> от 20.11.2008.

сектори, така и за въпросите, обхванати по-добре на регионално равнище, например що се отнася до нуждата от опазване на околната среда от въздействието на някои морски дейности в Средиземноморско или Балтийско море. И в двата случая следва да отбележим, че тези въпроси трябва да се решават чрез международни партньорства. ЕС има ясно очертана отговорност, едновременно, като глобален участник и като регионален партньор, който трябва да поеме своята роля и да бъде пример за справяне с морските предизвикателства.

Ключовите моменти при определяне на международното измерение на закрилата на морските интереси на ЕС са набелязани още на проведената през 2002 год. Световна среща на върха за устойчиво развитие в Йоханесбург, на която са определени амбициозни глобални цели за възстановяване на екологичното здраве и оптималната продуктивност на океаните. Това включва програма за интегрирано, основано на екосистемата, управление на океаните и крайбрежните зони, за намаляване загубата на морско биологично разнообразие, създаване на мрежи от морски защитени зони, както и възстановяване на световните рибни запаси до добро биологично състояние и фокусиране върху борбата срещу незаконния, недекларирания и нерегулирания риболов.

Оттогава досега можем да кажем, че ЕС е постигнал добър напредък по много от поставените на срещата цели и продължава да изпълнява всяка една от тях, за постигане на по-добра закрила на морските интереси на Общността. Въпреки това, все още остава много да се постигне в някои от тези области, както и факта, че с годините някои от предизвикателствата се изострят, като напр. изменението на климата или пиратството. За закрилата на морските интереси на ЕС е важно да се развие изграждането на капацитета на международната общност, която да овладее, както съществуващите, така и бъдещите морски предизвикателства.

Глобализацията на света оказва все по-голямо голямо влияние върху закрилата на морските интереси на ЕС, както и отварянето на ИМП към световните морски предизвикателства. Много важен момент в този процес е създаването на нормативна уредба с ясно дефинирани, изрично поделени и лесно приложими правила и норми.

Конвенцията на ООН по морско право от 1982 г. (КООНМП)² е ключова отправна точка в тази сфера, в допълнение със Споразумението на ООН по рибните запаси в сферата на рибарството³. Въпреки неколкостранните призови от страна на международната общност, и по-специално от страна на Генералната асамблея на ООН в двете си годишни резолюции по проблема, все още редица държави трябва да станат страна по тези инструменти и да започнат да ги прилагат. Ролята на ЕС в този процес е да насърчава действителния напредък в тази сфера, тъй като успехът може да бъде постигнат най-добре на световно равнище⁴. Освен това е важно да се предоставя помощ на развиващите се страни, за да се избегне изоставяне поради липса на подходящи средства.

За развитие на правнонормативната база на международното измерение на закрилата на морските интереси от особена важност е и глобалното членство в КООНМП, което е приоритет на ЕС. Това се насърчава чрез диалог с тези държави, които все

² Конвенция на Организацията на обединените нации по морско право, ОВ L 179, 23.6.1998 г., стр. 3-134

³ Споразумение относно прилагането на част XI на Конвенцията на Организацията на обединените нации по морско право от 10 декември 1982 година, ОВ L 215, 20.8.1994 г., стр. 10-20

⁴ Srykman N. Geography and foreign policy, 2015, p. 56-63

още не са подписали Конвенцията. ЕС продължава да поддържа усилията на ООН за осигуряването на това, че КООНМП и други международни ключови споразумения в морската сфера са ратифицирани от партньорските държави, и че подходящите международни инструменти за мониторинг и правоприлагане са надлежно усилени. За тази цел, ЕС насърчава ратифицирането и прилагането на тези ключови инструменти в контекста на съответните двустранни преговори и споразумения.

ЕС продължава да работи за по-доброто използване на институциите, създадени съгласно КООНМП и да осигури подходящото представяне на ЕС във всяка една от тях.

Следващата отправна точка в развитието на международното измерение на ЕС са поредица от ангажименти и инициативи, свързани с опазването на морската околна среда в редица морски райони, управлявани от глобални и/или регионални конвенции. Общността продължава подкрепата си за работата по морското биологично разнообразие, извършена в контекста на Конвенцията за биологичното разнообразие, включително решението за установяване на набор от критерии за определянето на райони, нуждаещи се от опазване и които са извън зоните под национална юрисдикция, както и създаването на списък с морски райони, отговарящи на тези критерии, а също така и разработването на насоки за оценката на въздействията върху околната среда от дейностите, предприети в международните води.

Въпреки, че КООНМП съдържа общи задължения за опазването на морската околна среда и за сътрудничество, в нея няма механизми за предприемането на ефективни действия в международни води, които да произтичат от напрежен подход. ЕС също пропагандира интегриран подход към опазването и устойчивото използване на морското биологично разнообразие в райони, извън националната юрисдикция. За тази цел в момента се работи по приемането на изпълнително споразумение по КООНМП, което може да играе ключова роля за запълване на пропуските в действащата правна рамка, по-специално за създаването на морски защитени територии в международни води.

Риболовните дейности също имат голямо въздействие върху закрилата на морските интереси на ЕС. Една от задачите, по която работи Общността е за преодоляване на свръхкапацитета на флота, премахване на незаконния и недекларирания риболов и за обявяване за незаконни на риболовните практики, които причиняват сериозни щети на морските екосистеми. ЕС също така подкрепя развиващите се страни, които са силно зависими от морски ресурси, да ги използват по устойчив начин, като в същото време насърчава икономическото и социално развитие.

Следващ важен елемент от международното измерение на морските интереси на ЕС е осигуряване на морска безопасност, морска сигурност и свобода на плаване.

Растежът на коработранспортните операции превърна морската безопасност във въпрос от крайна важност за ЕС. С приемането на 3^{тия} пакет за морска безопасност на 11 март 2019 г., ЕС в момента разполага с една от най-изчерпателните и напреднали регулаторни рамки за гарантиране на безопасността на корабните превози, главно чрез целенасочено прилагане на договорените на международно равнище правила.

Осигуряването на свобода и сигурност на плаването, както и непрекъснатостта на доставките и превоза на пътници е от огромна важност за ЕС. Именно затова следва да продължи въвеждането и прилагането своевременно на всички международни инструменти в тази сфера. Той очаква партньорите му да постъпят по същия начин, както и да създадат реципрочни и еквивалентни нива на защита на морските дейности на ЕС, извън водите на ЕС.

Пиратството и въоръжените грабежи по море представляват сериозна заплаха не

само за специфично морски дейности *per se*, но и за голям обхват от международни икономически интереси, и интереси, свързани със сигурността. ЕС прояви активност при създаването на международни усилия срещу този бич, особено в контекста на ООН. Той счита че е необходимо засилено сътрудничество между партньорите в борбата с пиратството и неговите първопричини, както чрез военноморски, така и чрез граждански действия. Въпреки това той признава също, че ефективното справяне с пиратството в най-засегнатите региони ще бъде възможно само чрез възстановяване на реда на сушата.

Много важно е при разглеждането и развитието на международното измерение на закрилата на морските интереси на ЕС да бъде осъществено едно по-добро разбиране за морето, като науката и технологиите да бъдат ключови за постигане на наистина устойчив икономически растеж в морските дейности. Ще са необходими непрекъснати изследователски усилия за проучване и разбиране на потенциала и проблемите на морето и за увеличаване на екологичната ефективност на съществуващите морски процеси, както и за намиране на решения на неустойчивата свръх експлоатация на ресурсите, прилагайки подход, основан на екосистемата. ЕС и партньорските трети държави следва да увеличат участието си в широкомащабни международни изследователски програми, надхвърляйки националните юрисдикции и дълбоководната изследователска работа, както се препоръчва в Стратегията на ЕС за мореплавателските и морските изследвания⁵.

Един от стълбовете на външните отношения на ЕС е „ефикасния многостранен подход“⁶ като най-открития за участие, най-недискриминиращия и най-всеобхватния начин за изграждане на международно управление. Въпреки това, постиженията на ЕС, като действащо лице в рамките на съществуващата многостранна система могат да бъдат подсилени по отношение на морските дейности. В ЕС има сложно разпределение на компетенции между институциите на Общността и държавите-членки, като трябва да има стремеж към систематично членство в международните организации, които имат отношение към морските въпроси. Тук следва да отбележим, трудността, пред която са изправени традиционните междуправителствени организации при опита им да се приспособят към особеностите на ЕС, като тази трудност трябва да бъде преодоляна, чрез подходящи инструменти.

Можем да кажем, че всички дейности на институциите на ЕС и на държавите-членки съответстват на принципа на единство при външното представяне на ЕС. Във всички международни споразумения и организации трябва да се цели пълноправно членство и максимално участие на ЕС. Това може да се осъществи чрез приемане на общи или съгласувани позиции, които са в съответствие със задължението за лоялно сътрудничество.

Интегрираната морска политика не е универсална политика, подходяща за справяне с всички проблеми в морските области. Напротив, тя се стреми да насърчава мерки, които са адаптирани към индивидуалните нужди на различните крайбрежни региони на Европа, както и на различните океани и морета, които заобикалят евро-

⁵ СОМ(2008) 534 окончателен Европейска стратегия за мореплавателските и морските изследвания – Съгласувана рамка на Европейското научноизследователско пространство в подкрепа на устойчиво използване на океани и морета.

⁶ Доклад за прилагането на европейската стратегия за сигурност – предоставяне на сигурност в променящ се свят, одобрен от Европейския съвет, който бе проведен в Брюксел на 11 и 12 декември 2008 г. и който бе изготвен под отговорността на Върховния представител на ЕС Хавиер Солана.

пейския континент. С цел да осигури, че изпълнението на ИМП изцяло отговаря на тревогите на крайбрежните общества и за да улесни подобреното морско управление, се работи в насока за развитие на индивидуални подходи, пригодени към всеки басейн. Тъй като морските предизвикателства по природа са споделени с всички крайбрежни държави, стратегиите на база басейн трябва да се разработят в тясно сътрудничество със съседните партньори.

Регионални морски стратегии са изготвени за Арктика⁷, Балтийско море⁸, Средиземноморието, Атлантическия океан и Черноморския регион.

В момента продължават усилията в контекста на Конвенцията за защита на морската среда на Североизточния Атлантически океан (OSPAR)⁹ за привеждане в съответствие на стратегическите цели с тези на Рамковата директива за морска стратегия¹⁰. Забележителният растеж в сектора на туризма на атлантическите икономики и засиленото опазване на тези природни райони, са основни въпроси, по които трябва да се работи. Атлантическият морски басейн има голям потенциал за развитие на морски възобновяеми енергийни източници: ветрогенератори, енергия от приливите и отливите, енергия от морските течения и от вълните – всички те имат значителен потенциал за развитие.

Черно море също е изправено пред големи предизвикателства като еутрофикация, химическо замърсяване, заплахи за биологичното разнообразие и сериозно намаляване на живите морски ресурси, дължащо се главно на недостатъчни мерки за съхранение на риболовното стопанство на равнище морски басейн. Букурещката конвенция за опазването на Черно море от замърсяване остава единствената голяма регионална морска конвенция в Европа¹¹, по която ЕС не е страна, и това отчетливо възпрепятства по-голямо участие на ЕС в действията, които са насочени конкретно към опазване на околната среда. В рамката на инициативата на ЕС за полезни взаимодействия за Черно море, са разработени секторни партньорства по околна среда, транспорт и енергетика за изпълнението на проекти от регионално значение, като се обединяват ресурси от бюджета на ЕС и от други източници, включително международни финансови институции.

Много важно е да обърнем внимание и на *сътрудничеството на регионално равнище по инструментите на Интегрираната морска политика*, както и развитието на двустранните отношения със стратегически партньори.

Можем да отбележим насърчаването регионалното сътрудничество по разработването на напречни инструменти за интегрирано създаване на политики, като това по-специално засяга интегрираното наблюдение на морските дейности, подобряването на морските знания, морското пространствено планиране и зони с интегрирано крайбрежно управление заедно с трети държави, които делят едни и същи морски басейни с ЕС.

Освен това, в контекста на Рамковата директива за морска стратегия, продължа-

⁷ Съобщение на Комисията „Европейският съюз и арктическият регион“, COM(2018) 763

⁸ Съобщение на Комисията „Стратегия на Европейския съюз за региона на Балтийско море“, COM(2019)

⁹ ОВ L 104, 3.4.2018г., стр. 2-21

¹⁰ ОВ L 164, 25.6.2018г., стр. 19-40

¹¹ Съобщение на Комисията „Стратегия за Черно море – нова инициатива за регионално сътрудничество“ COM(2017) 160 окончателен.

ват усилията за увеличаване на диалога за по-голямо опазване на морската околна среда със съседни партньори както на двустранно, така и на регионално равнище, включително посредством регионалните морски конвенции.

Друга опорна точка в международното измерение на морската политика на ЕС е диалогът за взаимодействие с международни партньори. Чрез него се създава платформа за изграждане на съюзи, насърчава взаимното разбирателство и прави възможен обмена на най-добри практики.

Понастоящем са в ход редица секторни диалози с ключови партньори по въпроси, свързани с интегрираната морска политика, като морски транспорт, корабостроене, екологични въпроси, въпроси, свързани с трудовата заетост и социални въпроси, както и управлението на ресурсите на риболовните стопанства. Тези диалози обикновено са на база споразумения или меморандуми за разбирателство.

В морските политики, в процес на разработване от някои от ключовите международни партньори на ЕС (напр. Канада, Норвегия, Япония, САЩ, Бразилия, Индия, Русия и Китай) могат да се открият много общи черти в принципите, целите и начините за постигане. В частност, във всички тях се признава необходимостта от интегриран подход за насърчаване на опазването и устойчивото използване на океаните и моретата, както и на устойчивия растеж в крайбрежните региони.

Изводът, който може тук да се направи е, че постепенно трябва да се увеличи обхвата на секторните диалози към по-всеобхватно сътрудничество по глобалните въпроси на морското дело. За да бъде постигнат оптимален резултат трябва да се върви към увеличаване на прозрачността и съответствието между различните засегнати сектори, с оглед по-добре да идентифицира полезните взаимодействия. Важни елементи в развитието следва да бъдат морското наблюдение, морското познание, интегрираното управление на крайбрежните зони и развитието на морските технологии.

Много важно е да се засили ролята на Общността в многостранните форуми, свързани с морската тематика, както и да се насърчи глобалното членство в Конвенцията на ООН по морско право. Трябва да се работи за установяване на взаимно съгласие при диалози на високо равнище по морските дела с ключови партньори, осигурявайки полезни взаимодействия със съществуващи секторни диалози в други области на политиката.

Международното измерение на морската политика на ЕС се изразява и в предоставянето на помощ във връзка с изменението на климата на океаните и на развиващите се крайбрежни и островни държави, в съответствие със стратегиите и инициативите на Общността за сътрудничество за развитие. Подкрепя се интегрираният подход, основан на екосистемата за съхраняването и устойчивото използване на морското биологично разнообразие, особено в райони извън национална юрисдикция, включително и за създаването на морски защитени зони. Важен елемент от международното измерение е и сътрудничеството с Международната организация на труда (МОТ) за насърчаване на достойни условия на работа в морския сектор, както и продължаване на действията за осигуряване на свобода, безопасност и сигурност на плаването, включително действия за борба с пиратството.

Накрая можем да обобщим, че интегрираният подход към морското дело започва да се налага навсякъде по света, като златен стандарт за морско управление и Интегрираната морска политика на ЕС го определя, като водещ в тази сфера. Международното измерение трябва да продължи и укрепи сътрудничеството по изследователски дейности с трети държави с цел да увеличи участието в международни изследовател-

ски програми от голям мащаб, и с държави, съседни на ЕС, с цел дефиниране на общи регионални морски изследователски стратегии, както и да разработи стратегии за всички, засягащи го споделени морски басейни.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. *Spykman N. Geography and foreign policy*
2. Синя книга Интегрирана морска политика на ЕС
3. Конвенция на Организацията на обединените нации по морско право, ОВ L 179, 23.6.1998 г.
4. Споразумение относно прилагането на част XI на Конвенцията на Организацията на обединените нации по морско право от 10 декември 1982 година, ОВ L 215, 20.8.1994 г.
5. Европейска стратегия за мореплавателските и морските изследвания – Съгласувана рамка на Европейското научноизследователско пространство в подкрепа на устойчиво използване на океани и морета, COM(2008) 534 окончателен
6. Доклад за прилагането на европейската стратегия за сигурност – предоставяне на сигурност в променящ се свят, 2008 г.
7. Съобщение на Комисията „Европейският съюз и арктическият регион“, COM(2018) 763
8. Съобщение на Комисията „Стратегия на Европейския съюз за региона на Балтийско море“, COM(2019)
9. Конвенцията за защита на морската среда на Североизточния Атлантически океан (OSPAR), ОВ L 104, 3.4.2018 г.,
10. Рамкова директива за морска стратегия, ОВ L 164, 25.6.2018 г., стр. 19-40
11. Съобщение на Комисията „Стратегия за Черно море – нова инициатива за регионално сътрудничество“ COM(2017)160 окончателен